

SFEI κ.λπ.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 11ης Ιουλίου 1996 *

Στην υπόθεση C-39/94,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του tribunal de commerce de Paris προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Syndicat français de l'Express international (SFEI) κ.λπ.

και

La Poste κ.λπ.,

η έκδοση προδικαστικής απόφασεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, Κ. Ν. Κακούρη, J.-P. Puissochet και G. Hirsch, προέδρους τμήματος, G. F. Mancini, C. Gulmann (εισηγητή), J. L. Murray, P. Jann και H. Ragnemalm, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs

γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- οι Syndicat français de l'Express international κ.λπ., εκπροσωπούμενες από τον Eric Morgan de Rivery, δικηγόρο Παρισιού,
- η TAT SA, εκπροσωπούμενη από τους Valérie Bouaziz Torron και Dominique Berlin, δικηγόρους Παρισιού,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Jean-Marc Belorgey, chef de mission στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και την Catherine de Salins, υποδιευθύντρια στην ίδια διεύθυνση,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Ernst Röder, Ministerialrat στο ομοσπονδιακό Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, και Bernd Kloke, Regierungsrat στο ίδιο υπουργείο,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Alberto José Navarro González, γενικό διευθυντή της υπηρεσίας νομικού και θεσμικού συντονισμού κοινοτικών υποθέσεων, και την Gloria Calvo Díaz, abogado del Estado του ισπανικού Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους Michel Nolin και Ben Smulders, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των Syndicat français de l'Express international κ.λπ., εκπροσωπούμενων από τους Eric Morgan de Rivery και Jacques Derenne, δικηγόρο Παρισιού, της Société française de messagerie internationale, εκπροσωπούμενης από τον Manuel Bosque, δικηγόρο Seine-Saint-Denis, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την Catherine de Salins, της Ισπανικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την Gloria Calvo Díaz, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τους Michel Nolin και Ben Smulders, κατά τη συνεδρίαση της 24ης Οκτωβρίου 1995,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με απόφαση της 5ης Ιανουαρίου 1994, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 31 Ιανουαρίου 1994, το tribunal de commerce de Paris υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 92 και 93 της ίδιας συνθήκης.
- 2 Τα ερωτήματα αυτά υποβλήθηκαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Syndicat français de l'Express international (στο εξής: SFEI) και πέντε επιχειρήσεων οι οποίες μετέχουν σ' αυτήν, της DHL International, της Service Crie-LFAL, της May Courier International, της Federal Express και της Express Transports Communications, αφενός, και της Société française de messagerie internationale (στο εξής: SFMI), της Chronopost, των La Poste (γαλλικών ταχυδρομείων, στο εξής: Ταχυδρομεία), της Holding des filiales de la Poste, της Sofipost, της Société de transport aérien transrégional (στο εξής: TAT), και της TAT Express, αφετέρου. Η διαφορά αυτή αφορά τη λογιστική και εμπορική υποστήριξη που παρέχεται από τα Ταχυδρομεία προς την SFMI και την Chronopost σε σχέση με τη δραστηριότητά τους ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας.
- 3 Η ταχεία επίδοση αλληλογραφίας αποτελεί προσαρμοσμένη στις ανάγκες του πελάτη υπηρεσία διεκπεραιώσεως εγγράφων και δεμάτων σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας πελατείας αποτελούμενης από επιχειρηματίες, για την οποία είναι ουσιώδης η παράδοση του εγγράφου ή δέματος στον παραλήπτη εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Στη Γαλλία στον τομέα αυτόν επικρατούν συνθήκες ελευθέρου ανταγωνισμού, αντιθέτως προς τη συνήθη αλληλογραφία, η οποία αποτελεί αντικείμενο μονοπωλίου των Ταχυδρομείων.
- 4 Η γαλλική δημόσια ταχυδρομική υπηρεσία, προκειμένου να βελτιώσει τη θέση της στην αγορά της ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας, εκσυγχρόνισε το σχετικό τμήμα της, την Postadex, την οποία μετονόμασε σε EMS Chronopost. Στα τέλη του 1985 ανέθεσε τη διαχείριση και την ανάπτυξή της σε εταιρία ιδιωτικού

δικαίου συσταθείσα προς τούτο, την SFMI. Στο αρχικό κεφάλαιο της εταιρίας αυτής μετείχε κατά 66 % η Sofipost, θυγατρική των Ταχυδρομείων κατά ποσοστό 100 %. Το υπόλοιπο 34 % των μετοχών ανέλαβε η TAT.

- 5 Κατά τους πρώτους μήνες του 1986, τα Ταχυδρομεία κάλεσαν τους πελάτες της υπηρεσίας Postadex να χρησιμοποιούν την υπηρεσία EMS Chronopost. Κατόπιν, με εγκύκλιο του Υπουργείου Ταχυδρομείων και Τηλεπικοινωνιών της 19ης Αυγούστου 1986 (*Bulletin officiel des PTT* 1986, σ. 311 επ.) διευκρινίστηκε ο τρόπος εκμεταλλεύσεως και εμπορίας της υπηρεσίας EMS Chronopost. Την υπηρεσία αυτή θα εκμεταλλευόταν η SFMI, χρησιμοποιώντας κυρίως την υποδομή των Ταχυδρομείων και συμπληρωματικώς την υποδομή της TAT Express, εταιρίας ταχείας μεταφοράς, θυγατρικής της TAT. Τα Ταχυδρομεία θα παρείχαν στην SFMI υποστήριξη, αφενός, θέτοντας στη διάθεσή της τα ταχυδρομικά τους καταστήματα και μέρος του προσωπικού τους για τη συλλογή, τη διαλογή, τη μεταφορά και τη διανομή των αποστελλομένων εγγράφων και δεμάτων στους πελάτες (στο εξής: υλικοτεχνική υποστήριξη) και, αφετέρου, διαφημιζόντας τις υπηρεσίες της, αναζητώντας πελατεία για λογαριασμό της και συνιστώντας την στην πελατεία τους (στο εξής: εμπορική υποστήριξη).
- 6 Η έναρξη των δραστηριοτήτων και η ανάπτυξη της SFMI υπήρξε ταχύτατη. Από 200 εκατομμύρια γαλλικά φράγκα (FF) κατά την πρώτη οικονομική χρήση το 1986, ο κύκλος εργασιών της ανήλθε σε 720 εκατ. FF το 1988, σε 1,03 δισ. FF το 1989 και σε 1,34 δισ. FF το 1991.
- 7 Την 1η Ιανουαρίου 1991 τα Ταχυδρομεία, τα οποία μέχρι τότε υπάγονταν στη δημόσια διοίκηση, κατέστησαν αυτοτελές νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Με τον νόμο 90-568 της 2ας Ιουλίου 1990, περί της οργάνωσης της δημόσιας υπηρεσίας των ταχυδρομείων και των τηλεπικοινωνιών, τους επιτράπη ρητώς να αναπτύσσουν, παραλλήλως προς την εκπλήρωση της αποστολής τους ως δημόσιας υπηρεσίας, δραστηριότητες σε τομείς στους οποίους μπορεί να αναπτύσσεται ιδιωτική πρωτοβουλία.
- 8 Το 1992 η δομή της επιχειρήσεως στον τομέα της ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας μεταβλήθηκε κατόπιν της συστάσεως εκ μέρους των γαλλικών Ταχυδρομείων και των γερμανικών, ολλανδικών, καναδικών και σουηδικών ταχυδρομείων, αφενός, και της αυστραλιανής επιχειρήσεως διεκπεραιώσεως αλληλογραφίας TNT, αφετέρου, μιας κοινής επιχειρήσεως ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας, της GNEW (συγκέντρωση μεταξύ επιχειρήσεων εγκριθείσα από

την Επιτροπή στις 2 Δεκεμβρίου 1991, ΕΕ C 322, σ. 19). Οι εντός Γαλλίας δραστηριότητες ανατέθηκαν σε μια νέα εταιρία, την Chronopost, στην οποία μετείχαν η Sofipost κατά 66 % και η TAT κατά 34 %. Οι δε διεθνείς δραστηριότητες ανατέθηκαν στην SFMI, η οποία τέθηκε υπό τον έλεγχο της GNEW France, της γαλλικής θυγατρικής της κοινής επιχειρήσεως. Εντός της νέας αυτής δομής, η Chronopost συλλέγει και διανέμει για λογαριασμό της SFMI τη διεθνή αλληλογραφία την οποία έχει αναλάβει η GNEW. Τα Ταχυδρομεία εγγυήθηκαν στη GNEW-SFMI ότι μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1995 θα είχε την αποκλειστικότητα προσβάσεως στο δίκτυό τους και συμφωνήθηκε ότι η Chronopost δεν θα μπορούσε να ανταγωνίζεται την SFMI μέχρι την ανωτέρω ημερομηνία.

- 9 Η SFΕΙ, θεωρώντας ότι οι συνθήκες χορηγήσεως εκ μέρους των Ταχυδρομείων υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως στην SFMI συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και ανατρέπουσες την ισότητα ανταγωνισμού, υπέβαλε στις 21 Δεκεμβρίου 1990 καταγγελία ενώπιον της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του Conseil français de la concurrence. Η SFΕΙ προέβαλε, μεταξύ άλλων, ότι η υποστήριξη εκ μέρους της ταχυδρομικής δημόσιας υπηρεσίας παρείχε στην SFΕΙ τη δυνατότητα να προσφέρει τιμές σαφώς κατώτερες απ' αυτές των ανταγωνιστών της.
- 10 Στις 10 Μαρτίου 1992 η Επιτροπή απέρριψε την καταγγελία της SFΕΙ βάσει του άρθρου 92 της Συνθήκης. Η SFΕΙ και τρεις από τις επιχειρήσεις που την αποτελούν άσκησαν, με δικόγραφο της 16ης Μαΐου 1992, προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Δικαστηρίου κατά της αποφάσεως αυτής (υπόθεση C-222/92). Αφού η Επιτροπή ανακάλεσε την απόφασή της, προκειμένου «να συμπληρώσει τον φάκελο της υποθέσεως ενόψει ορισμένων στοιχείων του δικογράφου της προσφυγής (...)», το Δικαστήριο διέταξε τη διαγραφή της υποθέσεως με διάταξη της 18ης Νοεμβρίου 1992.
- 11 Έκτοτε η Επιτροπή συνεχίζει την εξέταση του φακέλου· μεταξύ άλλων, έχει ζητήσει δύο φορές στοιχεία από τις γαλλικές αρχές. Πάντως, δεν έχει αποφανθεί οριστικώς ούτε έχει λάβει θέση επί του ζητήματος αν τα επίμαχα μέτρα συνιστούν κρατικές ενισχύσεις υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης.
- 12 Υπό τις συνθήκες αυτές, η SFΕΙ και οι πέντε προαναφερθείσες εταιρίες άσκησαν στις 16 Ιουνίου 1993 αγωγή ενώπιον του tribunal de commerce de Paris κατά της SFMI, της Chronopost, των Ταχυδρομείων, της Sofipost, της TAT και της TAT Express. Η αγωγή είχε ως αίτημα να διαπιστωθεί ότι η υλικοτεχνική

και εμπορική υποστήριξη που παρέχουν τα Ταχυδρομεία στην SFMI και στη Chronopost συνιστά κρατική ενίσχυση και ότι χορηγήθηκε χωρίς προηγούμενη κοινοποίηση προς την Επιτροπή, κατά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, το αίτημα της αγωγής ήταν να υποχρεωθούν, αφενός, τα Ταχυδρομεία να παύσουν αμέσως την παροχή των εν λόγω κρατικών ενισχύσεων και, αφετέρου, η SFMI και η Chronopost να επιστρέψουν στα Ταχυδρομεία το σύνολο των παρανόμων αυτών κρατικών ενισχύσεων τις οποίες εισέπραξαν από της συστάσεώς τους, ήτοι 2 139 εκατ. FF για το χρονικό διάστημα από το 1986 μέχρι το 1981. Οι ενάγουσες της κύριας δίκης ζήτησαν επίσης να τους καταβάλουν οι εναγόμενοι 216 εκατ. FF ως αποζημίωση.

- 13 Από τους ισχυρισμούς των SFEI κ.λπ. ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου προκύπτει ότι η προβαλλόμενη υλικοτεχνική υποστήριξη συνίσταται στη διάθεση προς την SFMI της υποδομής των Ταχυδρομείων, που περιλαμβάνει 300 000 άτομα, 73 000 διαδρομές ταχυδρομικών διανομών ημερησίως, 16 835 κτίρια, 50 000 οχήματα, 300 σιδηροδρομικά βαγόνια και 22 αεροπλάνα, έναντι υπερβολικά χαμηλής αμοιβής, καθώς και στην υποβολή της SFMI σε προνομιακή διαδικασία τελωνειακής διασαφήσεως και στην αποδοχή από τα Ταχυδρομεία ασυνήθως ευνοϊκών για την SFMI όρων πληρωμής. Τα Ταχυδρομεία εξασφαλίζουν επίσης εμπορική υποστήριξη στην SFMI και στην Chronopost. Αφενός, οι επιχειρήσεις αυτές έχουν πρόσβαση στην πελατεία των Ταχυδρομείων. Αφετέρου, αντλούν οφέλη από τις διαφημιστικές τους εκστρατείες. Κατά την SFEI, η ενίσχυση συνίσταται στη διαφορά μεταξύ της καταβαλλομένης αμοιβής για την υποστήριξη και της αγοραίας τιμής της υποστηρίξεως αυτής.

- 14 Οι εναγόμενοι της κύριας δίκης αντέτειναν, μεταξύ άλλων, ότι η υπόθεση εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Επιτροπής ή του γαλλικού Conseil d'État. Οι ενάγουσες απάντησαν ότι δεν ζητούν την ακύρωση διοικητικών πράξεων, αλλά απλώς προσάπτουν σε επιχείρηση του δημοσίου τομέα ότι συμβάλλει στην ανάπτυξη εμπορικών εταιριών κατά παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού στους οποίους υπόκεινται οι εταιρίες αυτές.

15 Ενόψει αυτών των πραγματικών και νομικών στοιχείων, το tribunal de commerce de Paris αποφάσισε, με παρεμπόδιση απόφαση, να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής οκτώ ερωτήματα:

- «1) Πρέπει να θεωρούνται ως κρατικές ενισχύσεις που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό και επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης, τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος μέλος το οποίο, μεταξύ άλλων, επιδοτεί μέσω του Υπουργείου Οικονομικών και του Υπουργείου Ταχυδρομείων και Τηλεπικοινωνιών μια εταιρία ταχείας επιδόσεως αλληλογραφίας, παρέχοντάς της υλικοτεχνική και εμπορική υποστήριξη χωρίς να ζητεί ως αντιπαροχή τη συνήθη αμοιβή για τις τεχνικές, εμπορικές ή οικονομικές υπηρεσίες που της παρέχει;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, είναι η επιστροφή των οικονομικών ενισχύσεων που έχουν ήδη καταβληθεί κατά παράβαση της θεσπιζομένης με την τελευταία περίοδο της παραγράφου 3 του άρθρου 93 απαγορεύσεως, πέραν της άμεσης παύσεως της καταβολής της συγκεκριμένης ενισχύσεως, το μόνο μέσο που μπορεί να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της απαγορεύσεως αυτής;
- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, έχει η επιχείρηση που λαμβάνει τέτοιες ενισχύσεις την υποχρέωση, βάσει του κοινοτικού δικαίου και ειδικότερα βάσει της αρχής της υπεροχής του δικαίου αυτού, να επιδείξει επιμέλεια και να εξακριβώσει ιδίως κατά πόσο είναι νόμιμη η χορήγηση της ενισχύσεως από πλευράς του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, πριν δεχθεί να λάβει την εν λόγω ενίσχυση;
- 4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα, πρέπει επίσης η ζημία που υπέστησαν οι επιχειρήσεις, οι οποίες ανταγωνίζονται την ως άνω ενισχυόμενη επιχείρηση, λόγω του ότι αυτή παρέβη την υποχρέωση επιμέλειας που υπέχει, να αποκατασταθεί σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες του εθνικού δικαίου, προκειμένου να αρθεί η παράβαση των σχετικών διατάξεων του κοινοτικού δικαίου;

- 5) Βάσει των εφαρμοστέων διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, έχει το εθνικό δικαστήριο, το οποίο εκδικάζει αγωγή με την οποία ζητείται να συναχθούν, κατά το εθνικό δίκαιο, οι αστικές συνέπειες κρατικού μέτρου θεσπισθέντος χωρίς να τηρηθεί η διαδικασία προηγούμενου ελέγχου του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης, την υποχρέωση να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο, σε περίπτωση που έχει υποβληθεί καταγγελία στην Επιτροπή, η οποία καλείται να διαπιστώσει το ασυμβίβαστο του βαλλομένου μέτρου προς την κοινή αγορά, ενόσω η Επιτροπή δεν έχει λάβει τελική απόφαση και μάλιστα δεν έχει διευκρινίσει εάν τα βαλλόμενα μέτρα συνιστούν κρατική ενίσχυση ή όχι;
- 6) Επικουρικώς, υπό τις ίδιες συνθήκες, οφείλει πάντως το εθνικό δικαστήριο, το οποίο έκρινε ότι είναι αρμόδιο, να αναστείλει τη διαδικασία αναμένοντας την απόφαση της Επιτροπής ως προς το ζήτημα αν τα επικρινόμενα μέτρα αποτελούν κρατικές ενισχύσεις;
- 7) Επηρεάζεται η κατάσταση που περιγράφεται στο πέμπτο και στο έκτο ερωτήματα από το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν έχει ακόμη αποφανθεί, καίτοι επελήφθη του ζητήματος πριν από δύο χρόνια και πλέον, και ότι ο ενάγων απέδειξε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου ότι επείγει η παύση των ζημιογόνων γι' αυτόν συνεπειών της παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος;
- 8) Μήπως αντιθέτως συνάγεται, υπό τις περιστάσεις που εκτίθενται ανωτέρω στα ερωτήματα 5 έως 7, από την απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Νοεμβρίου 1991 στην υπόθεση C-354/90 (ιδίως από τη σκέψη 14) ότι το εθνικό δικαστήριο που κηρύσσει εαυτό αρμόδιο και αποφαινεται κατά τα αιτηθέντα δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία φράση, απλώς επιτελεί την αποστολή του να διασφαλίζει, μέχρι τη λήψη της τελικής αποφάσεως της Επιτροπής, τα δικαιώματα των διοικουμένων σε περίπτωση παραβάσεως εκ μέρους των κρατικών αρχών της απαγορεύσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης;»
- 16 Στις 4 Φεβρουαρίου 1994 τα Ταχυδρομεία και η Sofipost υπέβαλαν κατά της SFEI αίτηση ενώπιον του πρώτου προέδρου του *cour d'appel de Paris*, αποφαινομένου κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, προκειμένου να τους επιτραπεί να ασκήσουν έφεση κατά της παρεμπόρουσας αποφάσεως της 5ης Ιανουαρίου 1994. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε με διάταξη της 24ης Μαρτίου 1994.

Επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων

- 17 Η ΤΑΤ και η SFMI υποστηρίζουν ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι απαράδεκτα λόγω ελλείψεως δικαιοδοσίας του αιτούντος δικαστηρίου, ελλείψεως περιγραφής του νομικού και πραγματικού πλαισίου της υποθέσεως στη διάταξη περί παραπομπής, παραβιάσεως της αρχής της εκατέρωθεν ακροάσεως και, τέλος, καταστρατηγήσεως της διαδικασίας.
- 18 Πρώτον, η ΤΑΤ και η SFMI ισχυρίζονται ότι το ουσιώδες αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης είναι το ζήτημα αν η Γαλλική Δημοκρατία παρέβη το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης μη κοινοποιώντας στην Επιτροπή τα μέτρα υπέρ της SFMI και της Chronopost και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποιες είναι οι συνέπειες που απορρέουν από την παράβαση αυτή. Στη Γαλλία όμως δικαιοδοσία για τον έλεγχο της νομιμότητας των διοικητικών πράξεων που αφορούν τη χορήγηση ενισχύσεως έχουν μόνο τα διοικητικά δικαστήρια. Τα πολιτικά δικαστήρια δεν έχουν άλλωστε δικαιοδοσία να διατάσσουν την επιστροφή ενισχύσεως ή να υποχρεώνουν το Δημόσιο σε αποζημίωση. Συνεπώς, εφόσον το tribunal de commerce de Paris στερείται προδήλως δικαιοδοσίας, τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς.
- 19 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρινίζει τη φύση της υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως που παρέχουν τα Ταχυδρομεία στην SFMI και στην Chronopost. Επιπλέον, ο ισχυρισμός περί υπερβολικά χαμηλής αντιπαροχής για την υποστήριξη αυτή απλώς προβάλλεται, χωρίς να αποδεικνύεται. Υπό τις συνθήκες αυτές, όσοι επιθυμούν να υποβάλουν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο θα βρεθούν σχεδόν σε αδυναμία να υποβάλουν εύστοχες παρατηρήσεις και το Δικαστήριο δεν θα μπορεί να παράσχει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβάλλονται.
- 20 Τρίτον, ενώ οι ισχυρισμοί που προβλήθηκαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αφορούσαν μόνο ζητήματα δικαιοδοσίας ή αρμοδιότητας, το αιτούν δικαστήριο θεώρησε ότι έχουν αποδειχθεί ορισμένα πραγματικά στοιχεία. Κατά συνέπεια, εάν το Δικαστήριο αποφανθεί επί της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, θα αποφανθεί βάσει ανακριβών ισχυρισμών και θα προσβάλει τα δικαιώματα άμυνας των εναγομένων της κύριας δίκης.

- 21 Τέταρτον, η διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικώς για να υπερχερασθεί το εμπόδιο που αντιμετωπίζουν οι ενάγουσες της κύριας δίκης λόγω της καθυστέρησης της Επιτροπής να αποφανθεί. Πράγματι, με το πρώτο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο δεν ερωτά μόνον εάν τα επίμαχα μέτρα συνιστούν ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, αλλά ζητεί επίσης να μάθει εάν συμβιβάζονται με τη Συνθήκη, πράγμα το οποίο εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής. Οι ενάγουσες της κύριας δίκης όφειλαν να ασκήσουν κατά της Επιτροπής είτε προσφυγή κατά παραλείψεως είτε προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως της Επιτροπής να μην κινήσει τη διαδικασία της κατ' αντιπαράθεσης έρευνας, βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης.
- 22 Η Γαλλική Κυβέρνηση αμφισβητεί μόνον το παραδεκτό του πρώτου ερωτήματος. Όπως έχει διατυπωθεί το ερώτημα αυτό, δίδει την εντύπωση ότι το εθνικό δικαστήριο έχει ήδη καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η SFMI και η Chronopost έχουν τύχει πλεονεκτημάτων χωρίς να καταβάλουν τη συνήθη αντιπαροχή και ότι, συνεπώς, έχουν λάβει κρατικές ενισχύσεις. Εντούτοις, η διάταξη περί παραπομπής δεν εκθέτει τους πραγματικούς ή νομικούς λόγους βάσει των οποίων το tribunal de commerce de Paris κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό. Το δε γεγονός ότι τα επίδικα πραγματικά ζητήματα είναι εξαιρετικά περίπλοκα καθιστά το απαράδεκτο ακόμη εμφανέστερο.
- 23 Οι ισχυρισμοί και τα επιχειρήματα αυτά δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.
- 24 Όσον αφορά την προβαλλόμενη έλλειψη δικαιοδοσίας του αιτούντος δικαστηρίου, υπενθυμίζεται ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να εξακριβώνει αν η απόφαση περί παραπομπής έχει εκδοθεί σύμφωνα με τους οργανωτικούς και δικονομικούς κανόνες του εθνικού δικαίου. Το Δικαστήριο δεσμεύεται από την απόφαση περί παραπομπής που εξέδωσε δικαστήριο κράτους μέλους, εφόσον η απόφαση αυτή δεν ακυρώθηκε κατόπιν ασκήσεως ενδίκου μέσου που ενδεχομένως προβλέπει το εθνικό δίκαιο (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 20ής Οκτωβρίου 1993, C-10/92, Balocchi, Συλλογή 1993, σ. I-5105, σκέψεις 16 και 17, και της 14ης Ιανουαρίου 1982, 65/81, Reina, Συλλογή 1982, σ. 33, σκέψεις 7 και 8).

- 25 Όσον αφορά τα επιχειρήματα περί ελλείψεως περιγραφής του νομικού και πραγματικού πλαισίου της διαφοράς στη διάταξη περί παραπομπής, περί παραβίασεως της αρχής της εκατέρωθεν ακροάσεως και περί καταστρατηγήσεως διαδικασίας, επισημαίνεται καταρχάς ότι αφορούν μόνον το πρώτο ερώτημα.
- 26 Πράγματι, η διάταξη περί παραπομπής εκθέτει λεπτομερώς τα μέτρα των οποίων τη λήψη ζητούν οι ενάγουσες της κύριας δίκης σε περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο αναγνωρίσει την ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, καθώς και τις απόψεις των διαδίκων της κύριας δίκης ως προς την αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου, ενόψει της παράλληλης υποβολής της υποθέσεως στην κρίση της Επιτροπής. Αφενός, τα ερωτήματα 2 έως 4 αφορούν ακριβώς τις συνέπειες που μπορεί να συναγάγει ένα εθνικό δικαστήριο από την έλλειψη προηγούμενης κοινοποιήσεως των σχεδίων κρατικών ενισχύσεων. Αφετέρου, τα ερωτήματα 5 έως 8 αφορούν την αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου σε περίπτωση παράλληλης υποβολής της υποθέσεως στην κρίση της Επιτροπής.
- 27 Μολονότι είναι αληθές ότι η απόφαση περί παραπομπής εκθέτει πολύ συνοπτικά το πραγματικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το πρώτο ερώτημα, εντούτοις το γεγονός αυτό δεν μπορεί, εν προκειμένω, να έχει ως συνέπεια το απαράδεκτο του ερωτήματος. Από τη συνοπτική αυτή παρουσίαση συνάγεται ότι με το πρώτο ερώτημα ερωτάται το Δικαστήριο μόνον εάν η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως, χωρίς τη συνήθη αντιπαροχή, από δημόσια υπηρεσία προς τις ιδιωτικού δικαίου θυγατρικές της, οι οποίες ασκούν δραστηριότητα για την οποία επιτρέπεται ο ανταγωνισμός, μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης.
- 28 Από τις προηγούμενες σκέψεις, εξάλλου, προκύπτει ότι το επιχείρημα περί καταστρατηγήσεως διαδικασίας πρέπει επίσης να απορριφθεί. Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο δεν ζητεί από το Δικαστήριο να υφαρπάξει την αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής αποφαινόμενο αν τα επίμαχα μέτρα συμβιβάζονται με την κοινή αγορά. Περιορίζεται απλώς να ζητήσει διευκρινίσεις ως προς το αν το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης έχει εφαρμογή σε μέτρα όπως τα επίμαχα, προκειμένου να είναι σε θέση να συναγάγει τις συνέπειες της ενδεχομένης παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, το οποίο επιβάλλει την απαγόρευση προηγούμενης εφαρμογής των σχεδίων ενισχύσεων.

- 29 Συνεπώς, πρέπει να εξετασθούν τα υποβληθέντα ερωτήματα.
- 30 Δεδομένου ότι τα ερωτήματα 5 έως 8 αφορούν το ζήτημα αν το εθνικό δικαστήριο είναι αρμόδιο και μπορεί να συνεχίσει την εξέταση της υποθέσεως, παρά το γεγονός ότι η υπόθεση έχει υποβληθεί παραλλήλως στην κρίση της Επιτροπής, πρέπει να εξετασθούν πριν από τα ερωτήματα 1 έως 4, που αφορούν αφενός την έννοια της κρατικής ενισχύσεως και αφετέρου τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε περίπτωση παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης.

Επί των ερωτημάτων 5 έως 8

- 31 Με τα ερωτήματα 5 έως 8, το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν ποια στάση πρέπει να υιοθετεί οσάκις του υποβάλλεται το αίτημα να συναγάγει τις συνέπειες μιας παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, ενώ το ζήτημα αυτό έχει υποβληθεί παραλλήλως στην κρίση της Επιτροπής, η οποία δεν έχει ακόμη αποφανθεί αν τα επίμαχα κρατικά μέτρα συνιστούν κρατικές ενισχύσεις. Το εθνικό δικαστήριο διερωτάται ειδικότερα εάν πρέπει να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο (ερώτημα 5) ή, τουλάχιστον, να αναστείλει τη διαδικασία μέχρι να λάβει θέση η Επιτροπή επί του χαρακτηρισμού των επιμέσων μέτρων (ερώτημα 6) ή, αντιθέτως, εάν πρέπει να κρίνει ότι είναι αρμόδιο και να διασφαλίσει τα δικαιώματα των διοικουμένων σε περίπτωση παραβάσεως εκ μέρους κράτους μέλους του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, εκδίδοντας την αιτηθείσα απόφαση (ερώτημα 8). Τέλος, το εθνικό δικαστήριο ερωτά εάν το γεγονός ότι το ζήτημα έχει υποβληθεί στην κρίση της Επιτροπής πριν από δύο και πλέον έτη και ότι οι ενάγουσες της κύριας δίκης απέδειξαν το επείγον της καταστάσεως ασκεί επίδραση στην απάντηση που πρέπει να δοθεί στο προηγούμενο ερώτημα (ερώτημα 7).
- 32 Κατά την ΓΑΤ, εφόσον το ζήτημα έχει υποβληθεί στην κρίση της Επιτροπής, η οποία όμως δεν έχει ακόμη αποφασίσει εάν τα επίμαχα μέτρα συνιστούν κρατική ενίσχυση, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο, διότι άλλως θα δημιουργηθεί κίνδυνος αντιφάσεως μεταξύ της αποφάσεώς του και της αποφάσεως της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, σε περίπτωση που η Επιτροπή αποφασίσει εκ των υστέρων ότι τα μέτρα δεν συνιστούν κρατική ενίσχυση, η

εθνική διαδικασία για την επιστροφή της ενισχύσεως δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 3, θα απολέσει κάθε νόμιμο έρεισμα. Επικουρικώς, η ΤΑΤ υποστηρίζει ότι το εθνικό δικαστήριο υποχρεούται να αναστείλει τη διαδικασία μέχρι να αποφασίσει η Επιτροπή εάν τα μέτρα συνιστούν ενίσχυση. Τέλος, επισημαίνει ότι, αν υποτεθεί ότι πρόκειται περί ενισχύσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως υφιστάμενη ενίσχυση, λόγω της ασυνήθως μεγάλης καθυστερήσεως της Επιτροπής να εκδώσει απόφαση, πράγμα που σημαίνει ότι η ενίσχυση αυτή δεν μπορεί να επιστραφεί, αλλά μόνον να καταργηθεί ή να τροποποιηθεί για το μέλλον.

- 33 Τα επιχειρήματα αυτά δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.
- 34 Συναφώς, υπενθυμίζεται το σύστημα ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που θεσπίζει η Συνθήκη και η αποστολή την οποία επιτελούν αντιστοίχως η Επιτροπή και τα εθνικά δικαστήρια κατά την εφαρμογή του συστήματος αυτού.
- 35 Το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης ορίζει ότι «ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη μέλη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν η παρούσα Συνθήκη ορίζει άλλως».
- 36 Αυτή η κατ' αρχήν απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων δεν είναι ούτε απόλυτη ούτε ανεπιφύλακτη, δεδομένου μάλιστα ότι το άρθρο 92, παράγραφος 3, απονέμει στην Επιτροπή ευρεία διακριτική εξουσία, προκειμένου να μπορεί να επιτρέψει τη χορήγηση ενισχύσεως κατ' εξαίρεση της γενικής απαγορεύσεως της εν λόγω παραγράφου 1. Στις περιπτώσεις αυτές, κατά την εκτίμηση του αν μια κρατική ενίσχυση συμβιβάζεται ή όχι προς την κοινή αγορά ανακύπτουν προβλήματα για την επίλυση των οποίων απαιτείται να λαμβάνονται υπόψη και να εκτιμώνται σύνθετα γεγονότα και περιστάσεις οικονομικού χαρακτήρα που μπορούν να μεταβάλλονται ταχέως (απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, ονομαζόμενη Boussac, Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 15).

- 37 Για τον λόγο αυτό, έχει προβλεφθεί με το άρθρο 93 της Συνθήκης ειδική διαδικασία για την οργάνωση της εκ μέρους της Επιτροπής διαρκούς εξετάσεως και ελέγχου των ενισχύσεων. Όσον αφορά τις νέες ενισχύσεις τις οποίες προτίθενται να θεσπίσουν τα κράτη μέλη, καθιερώνεται διαδικασία προηγουμένης εγκρίσεως, χωρίς την οποία καμία ενίσχυση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως νομίμως θεσπισθείσα. Βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, της Συνθήκης, τα σχέδια που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν ενισχύσεις πρέπει να κοινοποιούνται στην Επιτροπή πριν από την εφαρμογή τους.
- 38 Η Επιτροπή προβαίνει τότε σε μια πρώτη εξέταση των σχεδιαζομένων ενισχύσεων. Εάν, κατά το πέρας της εξετάσεως αυτής, φρονεί ότι ορισμένο σχέδιο δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, κινεί αμελλητί τη διαδικασία της κατ' αντιπαράθεση εξετάσεως, την οποία προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 2. Από το άρθρο 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης προκύπτει ότι καθ' όλη τη διάρκεια της προκαταρκτικής φάσεως το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν δύναται να εφαρμόσει το σχέδιο ενισχύσεως. Σε περίπτωση κινήσεως της διαδικασίας της κατ' αντιπαράθεση εξετάσεως, η απαγόρευση αυτή εξακολουθεί να ισχύει μέχρι την έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής επί του αν το σχέδιο ενισχύσεως συμβιβάζεται με την κοινή αγορά (βλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 1992, C-47/91, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-4145, σκέψη 24). Αντιθέτως, εάν η Επιτροπή δεν αντιδράσει εντός δύο μηνών από της κοινοποίησεως, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος μπορεί να εφαρμόσει το σχέδιο ενισχύσεως, αφού ειδοποιήσει προηγουμένως την Επιτροπή (απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1973, 120/73, Lorenz, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 815, σκέψη 4).
- 39 Η δε παρέμβαση των εθνικών δικαστηρίων βασίζεται στο άμεσο αποτέλεσμα που αναγνωρίζεται στην απαγόρευση εφαρμογής των σχεδίων ενισχύσεως, την οποία προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος. Συναφώς, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι η απευθείας εφαρμογή της απαγορεύσεως εφαρμογής των μέτρων την οποία προβλέπει το άρθρο αυτό ισχύει για κάθε σχέδιο ενισχύσεως που εφαρμόστηκε χωρίς να κοινοποιηθεί και ότι, σε περίπτωση κοινοποίησεως, ισχύει κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής φάσεως και, αν η Επιτροπή κινήσει τη διαδικασία της κατ' αντιπαράθεση εξετάσεως του ζητήματος, μέχρι τη λήψη της τελικής αποφάσεως (προπαρατεθείσα απόφαση Lorenz, σκέψη 8, και απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-354/90, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires και Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, Συλλογή 1991, σ. I-5505, σκέψη 11, στο εξής: απόφαση FNCE).
- 40 Τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εξασφαλίζουν στους διοικουμένους ότι θα συναχθούν όλες οι κατά το εθνικό τους δίκαιο συνέπειες της παραβάσεως του

άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης, όσον αφορά τόσο το κύρος των πράξεων εφαρμογής όσο και την αναζήτηση των χρηματικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν κατά παράβαση της διατάξεως αυτής ή των ενδεχομένως διαταχθέντων προσωρινών μέτρων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση FNCE, σκέψη 12).

- 41 Στο πλαίσιο του ελέγχου της εκ μέρους των κρατών μελών τηρήσεως των υποχρεώσεων που υπέχουν από τα άρθρα 92 και 93 της Συνθήκης, η αποστολή των εθνικών δικαστηρίων και η αποστολή της Επιτροπής είναι αυτοτελείς αλλά και αλληλοσυμπληρούμενες.
- 42 Τα εθνικά δικαστήρια, όταν συνάγουν τις συνέπειες της παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης δεν μπορούν να αποφαινόνται αν τα μέτρα ενισχύσεως συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, διότι η κρίση αυτή εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ασκείται υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση FNCE, σκέψη 14).
- 43 Η δε Επιτροπή, αντιθέτως προς τα εθνικά δικαστήρια, δεν μπορεί να διατάξει την επιστροφή κρατικής ενισχύσεως για τον λόγο και μόνον ότι δεν κοινοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Boussac, σκέψεις 19 έως 22, απόφαση της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψεις 15 έως 20, προπαρατεθείσα απόφαση FNCE, σκέψη 13). Η Επιτροπή πρέπει πρώτα, αφού παράσχει στο οικείο κράτος μέλος τη δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του σχετικώς, να το υποχρεώσει με προσωρινή απόφαση, εν αναμονή του πορίσματος της εξετάσεως της ενισχύσεως, να αναστείλει αμέσως την καταβολή της και να παράσχει στην Επιτροπή, εντός της προθεσμίας που αυτή του τάσσει, όλα τα έγγραφα, τις πληροφορίες και τα στοιχεία που της είναι απαραίτητα για να εξετάσει αν η ενίσχυση συμβιβάζεται προς την κοινή αγορά. Μόνον εφόσον το κράτος μέλος, παρά την εντολή της Επιτροπής, δεν παρέχει τις αιτούμενες πληροφορίες, η Επιτροπή μπορεί να τερματίσει τη διαδικασία και να εκδώσει απόφαση διαπιστώνουσα ότι, βάσει των στοιχείων που έχει στη διάθεσή της, η ενίσχυση συμβιβάζεται ή δεν συμβιβάζεται προς την κοινή αγορά και, ενδεχομένως, να επιβάλει την αναζήτηση του ήδη καταβληθέντος ποσού ενισχύσεως (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Boussac, σκέψεις 19 και 21).

- 44 Υπό τις συνθήκες αυτές, η εκ μέρους της Επιτροπής κίνηση της διαδικασίας προκαταρκτικής εξετάσεως βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 3, ή της διαδικασίας κατ' αντιπαράθεση εξετάσεως βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, δεν απαλλάσσει τα εθνικά δικαστήρια από την υποχρέωσή τους να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των διοικουμένων σε περίπτωση παραβάσεως της υποχρέωσως προηγούμενης κοινοποιήσεως.
- 45 Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα είχε ως αποτέλεσμα να ευνοείται η εκ μέρους των κρατών μελών μη τήρηση της απαγορεύσεως εφαρμογής των σχεδίων ενίσχυσεως. Δεδομένου ότι η Επιτροπή μπορεί να διατάξει μόνον την αναστολή της περαιτέρω καταβολής της ενίσχυσεως μέχρι να εκδώσει την τελική της απόφαση επί της ουσίας, η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης θα περιοριζόταν στο ελάχιστο, εάν η υποβολή του ζητήματος στην κρίση της Επιτροπής εμπόδιζε τα εθνικά δικαστήρια να συναγάγουν όλες τις συνέπειες της παραβάσεως της διατάξεως αυτής.
- 46 Ομοίως, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η καθυστέρηση της Επιτροπής να ολοκληρώσει την προκαταρκτική της εξέταση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να μεταβάλει μια νέα ενίσχυση, η οποία έχει χορηγηθεί κατά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης, σε υφιστάμενη ενίσχυση, η οποία μπορεί να καταργηθεί μόνο για το μέλλον.
- 47 Βεβαίως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, οσάκις ορισμένο κράτος μέλος κοινοποιεί σχέδιο μέτρων στην Επιτροπή, αυτή πρέπει να αποφασίσει εντός δύο μηνών αν θα κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2. Εάν η Επιτροπή δεν λάβει θέση εντός της προθεσμίας αυτής, το κράτος μέλος μπορεί να εφαρμόσει το σχέδιο, αφού προηγουμένως την ειδοποιήσει. Στην περίπτωση αυτή η ενίσχυση θεωρείται ως υφιστάμενη ενίσχυση, υποκείμενη στον κατά το άρθρο 93, παράγραφοι 1 και 2, έλεγχο (προπαρατεθείσα απόφαση Lorenz, σκέψεις 4 και 5).
- 48 Ωστόσο, η νομολογία αυτή στηρίζεται στην ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη το θεμιτό συμφέρον του ενδιαφερομένου κράτους μέλους να ενημερώνεται ταχέως για τη νομική κατάσταση. Το στοιχείο αυτό δεν υφίσταται, οσάκις το κράτος μέλος εφάρμοσε τα σχέδια μέτρων χωρίς να τα έχει προηγουμένως κοινο-

ποιήσει στην Επιτροπή. Εάν το κράτος μέλος είχε αμφιβολίες ως προς το αν τα σχεδιαζόμενα μέτρα συνιστούν κρατική ενίσχυση, είχε τη δυνατότητα να διασφαλίσει τα συμφέροντά του κοινοποιώντας το σχέδιό του στην Επιτροπή, πράγμα το οποίο θα υποχρέωνε την Επιτροπή να λάβει θέση εντός της δέμηνης προθεσμίας.

- 49 Τέλος, επισημαίνεται ότι ένα εθνικό δικαστήριο ενδέχεται να πρέπει να ερμηνεύσει την περιλαμβανόμενη στο άρθρο 92 έννοια της ενισχύσεως, προκειμένου να είναι σε θέση να κρίνει αν ένα κρατικό μέτρο που ελήφθη χωρίς να τηρηθεί η προβλεπόμενη στο άρθρο 93, παράγραφος 3, διαδικασία προηγούμενου ελέγχου έπρεπε να έχει υποβληθεί στη διαδικασία αυτή (αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1977, 78/76, Steinike και Weinlig, Συλλογή τόμος 1977, σ. 171, σκέψη 14, και της 30ής Νοεμβρίου 1993, C-189/91, Kirsammer-Hack, Συλλογή 1993, σ. I-6185, σκέψη 14).
- 50 Εάν το εθνικό δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το αν τα επίμαχα μέτρα συνιστούν κρατική ενίσχυση, μπορεί να ζητήσει διευκρινίσεις από την Επιτροπή επί του ζητήματος αυτού. Με την ανακοίνωση της 23ης Νοεμβρίου 1995 σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων (EE C 312, σ. 8), η Επιτροπή ενέθαρρυνε ρητώς τα εθνικά δικαστήρια να έρχονται σε επαφή μαζί της, οσάκις αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην εφαρμογή του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης και εξήγησε τη φύση των στοιχείων που είναι σε θέση να παρέχει. Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι, δυνάμει της υποχρεώσεως καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ των κοινοτικών θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών, η οποία απορρέει από το άρθρο 5 της Συνθήκης (διάταξη του Δικαστηρίου της 13ης Ιουλίου 1990, C-2/88 Imm., Zwartveld κ.λπ., Συλλογή 1990, σ. I-3365, σκέψεις 17 και 18), η Επιτροπή πρέπει να απαντά το συντομότερο δυνατόν στις ερωτήσεις των εθνικών δικαστηρίων.
- 51 Εξάλλου, το εθνικό δικαστήριο δύναται ή οφείλει, βάσει του άρθρου 177, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης, να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο ως προς την ερμηνεία του άρθρου 92 της Συνθήκης.
- 52 Οσάκις φαίνεται πιθανό ότι θα παρέλθει κάποιο χρονικό διάστημα προτού το εθνικό δικαστήριο αποφανθεί οριστικώς, σ' αυτό εναπόκειται να εκτιμήσει αν χρειάζεται να διατάξει προσωρινά μέτρα, όπως είναι η αναστολή εκτελέσεως των επιμάχων μέτρων, προκειμένου να διασφαλίσει τα συμφέροντα των διαδίκων.

- 53 Συνεπώς, στα ερωτήματα 5 έως 8 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το εθνικό δικαστήριο, οσάκις του υποβάλλεται το αίτημα να συναγάγει τις συνέπειες της παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης, ενώ το ζήτημα έχει υποβληθεί παραλλήλως στην κρίση της Επιτροπής, η οποία δεν έχει ακόμη αποφανθεί αν τα επίμαχα κρατικά μέτρα συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, δεν υποχρεούται ούτε να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο ούτε να αναστείλει τη διαδικασία μέχρι να λάβει θέση η Επιτροπή επί του χαρακτηρισμού των επιμάχων μέτρων. Προκειμένου να αποφανθεί εάν τα μέτρα αυτά έπρεπε να έχουν κοινοποιηθεί στην Επιτροπή, το εθνικό δικαστήριο ενδέχεται να πρέπει να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει την έννοια της κρατικής ενισχύσεως. Σε περίπτωση αμφιβολίας, μπορεί να ζητήσει διευκρινίσεις από την Επιτροπή. Επιπλέον, δύναται ή οφείλει, βάσει του άρθρου 177, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης, να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Σε περίπτωση που αποφασίσει να συμβουλευθεί την Επιτροπή ή να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει αν είναι αναγκαίο να διατάξει προσωρινά μέτρα, προκειμένου να διασφαλίσει τα συμφέροντα των διαδίκων μέχρι την έκδοση της οριστικής του αποφάσεως.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 54 Με το πρώτο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως, χωρίς τη συνήθη αντιπαροχή, εκ μέρους δημοσίας επιχειρήσεως προς τις ιδιωτικού δικαίου θυγατρικές της, οι οποίες ασκούν δραστηριότητα για την οποία επιτρέπεται ο ανταγωνισμός, μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης.
- 55 Κατ' αρχάς, παρατηρείται αφενός ότι τα επίμαχα μέτρα ουδέποτε κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή, διότι η Γαλλική Κυβέρνηση φρονούσε ότι δεν συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις, και αφετέρου ότι η Επιτροπή, στην οποία υποβλήθηκε καταγγελία το 1990, δεν είναι ακόμη σε θέση, αφού ανακάλεσε το 1992 μια πρώτη απορριπτική απόφαση, να αποφανθεί επί του χαρακτηρισμού της υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως που παρέχουν τα Ταχυδρομεία προς την SFMI και την Chronopost.

- 56 Επισημαίνεται επίσης ότι η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή συμφωνούν ότι το πρώτο ερώτημα, όπως έχει υποβληθεί, χρήζει καταφατικής απαντήσεως. Και οι δύο υπογραμμίζουν επίσης ότι η εκτίμηση του τι αποτελεί συνήθη αντιπαροχή απαιτεί διεξοδική και σύνθετη οικονομική ανάλυση του κόστους των επιμέλων παροχών και ότι η διάταξη περί παραπομπής δεν περιλαμβάνει επαρκή προς τούτο στοιχεία.
- 57 Πρέπει να γίνει δεκτή η άποψη ότι η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως, χωρίς τη συνήθη αντιπαροχή, εκ μέρους δημοσίας επιχειρήσεως προς τις ιδιωτικού δικαίου θυγατρικές της, οι οποίες ασκούν δραστηριότητα για την οποία επιτρέπεται ο ανταγωνισμός, μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης.
- 58 Συγκεκριμένα, σκοπός της διατάξεως αυτής είναι η αποτροπή του ενδεχομένου να επηρεάζεται το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο από πλεονεκτήματα παρεχόμενα από τις δημόσιες αρχές τα οποία, υπό διάφορες μορφές, νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό ενισχύοντας ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής (αποφάσεις της 15ης Μαρτίου 1994, C-387/92, Banco Exterior de España, Συλλογή 1994, σ. I-877, σκέψη 12, και της 2ας Ιουλίου 1974, 173/73, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1974, σ. 351, σκέψη 26). Συνεπώς, η έννοια της ενισχύσεως καλύπτει όχι μόνο τις θετικές παροχές, όπως είναι οι επιδοτήσεις, αλλά και τις παρεμβάσεις εκείνες οι οποίες, ανεξαρτήτως μορφής, ελαφρύνουν τις επιβαρύνσεις που κανονικώς βαρύνουν τον προϋπολογισμό μιας επιχειρήσεως και οι οποίες, επομένως, χωρίς να είναι επιδοτήσεις υπό τη στενή έννοια του όρου, είναι της ίδιας φύσεως ή έχουν ίδια αποτελέσματα (προπαρατεθείσα απόφαση Banco Exterior de España, σκέψη 13).
- 59 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η παροχή αγαθών ή υπηρεσιών υπό προνομιακούς όρους μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση (αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 67/85, 68/85 και 70/85, Van der Kooy κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 219, σκέψη 28, και της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-56/93, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-723, σκέψη 10).

- 60 Συνεπώς, για την εκτίμηση του αν ορισμένο κρατικό μέτρο συνιστά ενίσχυση, πρέπει να προσδιορισθεί εάν η ωφελούμενη επιχείρηση αντλεί οικονομικό όφελος το οποίο δεν θα είχε αποκομίσει υπό τις συνθήκες συνθήκες της αγοράς.
- 61 Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να προσδιορίσει τη συνήθη αμοιβή για τις επίμαχες παροχές. Η εκτίμηση αυτή προϋποθέτει οικονομική ανάλυση που να καλύπτει όλους τους παράγοντες που θα ελάμβανε κανονικά υπόψη μια επιχείρηση, ενεργώντας υπό τις συνθήκες συνθήκες της αγοράς, κατά τον καθορισμό της αμοιβής της για τις υπηρεσίες που παρέχει.
- 62 Ενόψει των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως από δημόσια επιχείρηση στις ιδιωτικού δικαίου θυγατρικές της, οι οποίες ασκούν δραστηριότητα για την οποία επιτρέπεται ο ανταγωνισμός, μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης, αν η λαμβανόμενη ως αντιπαροχή αμοιβή είναι κατώτερη από αυτήν που ζητείται υπό τις συνθήκες συνθήκες της αγοράς.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 63 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το εθνικό δικαστήριο στο οποίο υποβάλλεται το αίτημα να διατάξει την επιστροφή ενισχύσεων πρέπει να δεχθεί το αίτημα αυτό, εάν διαπιστώσει ότι οι ενισχύσεις δεν έχουν κοινοποιηθεί στην Επιτροπή.
- 64 Κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, η παράβαση της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως την οποία θεσπίζει το άρθρο 93, παράγραφος 3, μπορεί να συνεπάγεται μόνον τη λήψη προσωρινών μέτρων, το αυστηρότερο των οποίων είναι η αναστολή

της καταβολής της ενισχύσεως. Η επιστροφή μπορεί να διαταχθεί μόνον εφόσον διαπιστωθεί το ασυμβίβαστο της ενισχύσεως με την κοινή αγορά. Εάν τα εθνικά δικαστήρια διέτασσαν την επιστροφή, θα προδίκαζαν το αποτέλεσμα της επί της ουσίας εξετάσεως.

- 65 Η ΤΑΤ, η Ισπανική, η Γαλλική και η Γερμανική Κυβέρνηση επίσης υποστηρίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια ουδέποτε είναι υποχρεωμένα να διατάσσουν την επιστροφή. Πράγματι θα ήταν παράλογο η παράβαση της τυπικής υποχρέωσης του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης να συνεπάγεται κατ' ανάγκην την επιστροφή της ενισχύσεως, η δε Επιτροπή να υποχρεούται να τη διατάσσει μόνον οσάκις διαπιστώνει το ασυμβίβαστο της ενισχύσεως με την κοινή αγορά.
- 66 Οι απόψεις αυτές δεν μπορούν να γίνουν δεκτές.
- 67 Πρέπει καταρχάς να επισημανθεί ότι η αποστολή του εθνικού δικαστηρίου στο οποίο υποβάλλεται αίτημα βάσει της τελευταίας περιόδου της παραγράφου 3 του άρθρου 93 της Συνθήκης βαίνει πέραν της αποστολής δικαστηρίου το οποίο αποφαινεται επί αιτήσεως λήψεως προσωρινών μέτρων. Το εθνικό δικαστήριο έχει την υποχρέωση να διασφαλίσει, με την οριστική απόφαση που θα εκδώσει επί της υποθέσεως, την προστασία από τα αποτελέσματα της παράνομης εφαρμογής των μέτρων ενισχύσεως. Επιπλέον, η απόφασή του δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από την Επιτροπή. Πράγματι, η τελική απόφαση της Επιτροπής ότι η ενίσχυση συμβιβάζεται με την κοινή αγορά δεν συνεπάγεται την εκ των υστέρων νομιμοποίηση των παρανόμων μέτρων χορηγήσεως της ενισχύσεως (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση FNCE, σκέψη 16).
- 68 Εξάλλου, από τη σκέψη 12 της προπαρατεθείσας αποφάσεως FNCE, προκύπτει ότι η διαπίστωση ότι ορισμένη ενίσχυση χορηγήθηκε κατά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, πρέπει, καταρχήν, να συνεπάγεται την επιστροφή της σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες του εσωτερικού δικαίου.
- 69 Κάθε άλλη ερμηνεία θα είχε ως συνέπεια να ευνοείται εκ μέρους των κρατών μελών η μη τήρηση της απαγορεύσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, της

Συνθήκης. Έτσι, σε περίπτωση που τα εθνικά δικαστήρια μπορούσαν μόνο να διατάσσουν την αναστολή κάθε νέας καταβολής, οι ήδη χορηγηθείσες ενισχύσεις θα εξακολουθούσαν να υπάρχουν μέχρι την έκδοση τελικής αποφάσεως της Επιτροπής διαπιστώνουσας το ασυμβίβαστο της ενισχύσεως με την κοινή αγορά και διατάσσουσας την αναζήτησή της.

70 Ενόψει της σπουδαιότητας που ενέχει η τήρηση της διαδικασίας προηγουμένου ελέγχου των σχεδίων κρατικών ενισχύσεων για την εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν, καταρχήν, να δέχονται το αίτημα επιστροφής των ενισχύσεων που καταβλήθηκαν κατά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Εντούτοις, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 73 έως 77 των προτάσεών του, ενδέχεται να συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις υπό τις οποίες δεν θα ήταν σκόπιμο να διαταχθεί η επιστροφή της ενισχύσεως.

71 Συνεπώς, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το εθνικό δικαστήριο στο οποίο υποβάλλεται το αίτημα να διατάξει την επιστροφή ενισχύσεων πρέπει να δεχθεί το αίτημα αυτό, εάν διαπιστώσει ότι οι ενισχύσεις δεν έχουν κοινοποιηθεί στην Επιτροπή, εκτός αν, λόγω εξαιρετικών περιστάσεων, η επιστροφή δεν είναι σκόπιμη.

Επί του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος

72 Με το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν ο λήπτης ενισχύσεως ο οποίος δεν ελέγχει αν αυτή έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης μπορεί να υπέχει ευθύνη βάσει του κοινοτικού δικαίου.

73 Διαπιστώνεται ότι ο μηχανισμός ελέγχου και εξετάσεως των κρατικών ενισχύσεων ο οποίος καθιερώνεται με το άρθρο 93 της Συνθήκης δεν επιβάλλει καμία

ειδική υποχρέωση στον λήπτη της ενισχύσεως. Πρώτον, η προβλεπόμενη από το άρθρο 93, παράγραφος 3, υποχρέωση κοινοποιήσεως και η επίσης προβλεπόμενη απαγόρευση προηγούμενης εφαρμογής των σχεδίων ενισχύσεων αφορούν το κράτος μέλος. Δεύτερον, το κράτος μέλος είναι επίσης ο αποδέκτης της αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή διαπιστώνει το ασυμβίβαστο της ενισχύσεως και το καλεί να την καταργήσει εντός της προθεσμίας που του τάσσει.

74 Υπό τις συνθήκες αυτές, το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει επαρκή βάση για τη θεμελίωση της ευθύνης του λήπτη που δεν έλεγξε αν η ενίσχυση την οποία έλαβε είχε κοινοποιηθεί δεόντως στην Επιτροπή.

75 Πάντως, τούτο δεν θίγει την ενδεχόμενη εφαρμογή του εθνικού δικαίου περί εξωσυμβατικής ευθύνης. Εάν, κατά το δίκαιο αυτό, η εκ μέρους επιχειρηματία αποδοχή παράνομης ενισχύσεως που ενδέχεται να προκαλέσει ζημία σε άλλους επιχειρηματίες μπορεί, υπό ορισμένες συνθήκες, να θεμελιώσει την ευθύνη του, το εθνικό δικαστήριο δύναται, βάσει της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων, να δεχθεί την ευθύνη του λήπτη κρατικής ενισχύσεως καταβληθείσας κατά παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

76 Ενόψει των ανωτέρω, στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο λήπτης ενισχύσεως ο οποίος δεν ελέγχει αν η ενίσχυση αυτή έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης δεν υπέχει ευθύνη, αν ως βάση της ευθύνης ληφθεί μόνο το κοινοτικό δίκαιο.

Επί των δικαστικών εξόδων

77 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γαλλική, η Γερμανική και η Ισπανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η

παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτηριστήρα παρεμπόμπτοντος που ανέκλυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το tribunal de commerce de Paris με απόφαση της 5ης Ιανουαρίου 1994, αποφαινεται:

- 1) Το εθνικό δικαστήριο, οσάκις του υποβάλλεται το αίτημα να συναγάγει τις συνέπειες της παραβάσεως του άρθρου 93, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, της Συνθήκης ΕΚ, ενώ το ζήτημα έχει υποβληθεί παραλλήλως στην κρίση της Επιτροπής, η οποία δεν έχει ακόμη αποφανθεί αν τα επίμαχα κρατικά μέτρα συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, δεν υποχρεούται ούτε να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο ούτε να αναστείλει τη διαδικασία μέχρι να λάβει θέση η Επιτροπή επί του χαρακτηρισμού των επιμάχων μέτρων. Προκειμένου να αποφανθεί εάν τα μέτρα αυτά έπρεπε να έχουν κοινοποιηθεί στην Επιτροπή, το εθνικό δικαστήριο ενδέχεται να πρέπει να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει την έννοια της κρατικής ενισχύσεως. Σε περίπτωση αμφιβολίας, μπορεί να ζητήσει διευκρινίσεις από την Επιτροπή. Επιπλέον, δύναται ή οφείλει, βάσει του άρθρου 177, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ, να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Σε περίπτωση που αποφασίσει να συμβουλευθεί την Επιτροπή ή να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει αν είναι αναγκαίο να διατάξει προσωρινά μέτρα, προκειμένου να διασφαλίσει τα συμφέροντα των διαδίκων μέχρι την έκδοση της οριστικής του αποφάσεως.
- 2) Η παροχή υλικοτεχνικής και εμπορικής υποστηρίξεως από δημόσια επιχείρηση στις ιδιωτικού δικαίου θυγατρικές της, οι οποίες ασκούν δραστηριότητα για την οποία επιτρέπεται ο ανταγωνισμός, μπορεί να συνιστά κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΚ, αν η λαμβανόμενη ως αντιπαροχή αμοιβή είναι κατώτερη από αυτήν που ζητείται υπό τις συνήθεις συνθήκες της αγοράς.

- 3) Το εθνικό δικαστήριο στο οποίο υποβάλλεται το αίτημα να διατάξει την επιστροφή ενισχύσεων πρέπει να δεχθεί το αίτημα αυτό, εάν διαπιστώσει ότι οι ενισχύσεις δεν έχουν κοινοποιηθεί στην Επιτροπή, εκτός αν, λόγω εξαιρετικών περιστάσεων, η επιστροφή δεν είναι σκόπιμη.
- 4) Ο λήπτης ενισχύσεως ο οποίος δεν ελέγχει αν η ενίσχυση αυτή έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης δεν υπέχει ευθύνη, αν ως βάση της ευθύνης ληφθεί μόνο το κοινοτικό δίκαιο.

Rodríguez Iglesias

Κακούρης

Puissochet

Hirsch

Mancini

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Ιουλίου 1996.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias